

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Met God strijden en overmogen

Toen zei hij: Uw naam zal niet meer Jacob luiden, maar Israël, want gij hebt gestreden met God en mensen, en gij hebt overmocht.

Gen. 32 : 28

Een vreemde maatregel van Jakob: in de nacht zijn vrouwen en kinderen en have en vee over de beek Jabbok te brengen. Voorwaar geen kleinigheid. In het donker en dan een diep in de rotsgrond ingevreten rivier. Als je dan nog zo'n maatregel neemt om buiten het bereik van je vijanden te komen, maar Jacob trok op deze manier zijn broer tegemoet. Nu geen rivier meer tussen hen in. Wat is de oorzaak van deze vreemde manier van doen?

We weten dat Jacob er vreselijk tegenop gezien heeft zijn broer te ontmoeten. Maar hij neemt zijn maatregelen: zijn karavaan in tweeën, Esau geschenken sturen. En dan niet te vergeten: hij bidt, hij herinnert de Here eraan, dat Hij gezegd heeft, dat hij moest terugkeren; dat de Here hem zo rijk gezegend heeft en dat de Here hem de belofte heeft gegeven. Hij ging te werk naar de regel: ora et labora, bid en werk. En dan neemt hij het besluit: de rivier over, zijn broer tegemoet. Een geloofsbeslissing. Hij heeft angst gehad, maar is er mee klaar gekomen. Hij heeft het uitgestreden met zichzelf. En als de nachtelijke operatie is voltooid, blijft Jacob alleen achter. En een man worstelde met hem. Uit wat hier en in Hosea 12 staat blijkt: de Here Jezus Christus voor zijn menswording. Het was geen bokswedstrijd, om de ander knock-out te slaan, maar een worsteling, om de ander in zijn macht te krijgen, eronder, om de baas te worden over de ander.

Waartoe nu die worsteling. Omdat Jacob wel meent er klaar mee te zijn, maar nog niet klaar is met de Here.

De Here is niet klaar met hem. Deze keer ontquam, ontliep hij Esau misschien nog eens weer, maar de Here niet. Want zo kun je het leven van Jacob toch kenschetsen: men kreeg geen vat op hem, hij was een ander altijd net even te glad af. Esau en later Laban. En nu zou hij Esau weer te glad af zijn. Maar met mensen steeds te glad af te zijn, is hij steeds de Here te glad af geweest. De Here kreeg niet genoeg vat op hem, kreeg hem niet klein. Kon hem niet zover krijgen, dat Jacob zei: Here, help, ik kan niet meer voor en niet meer achteruit. Here U bent mijn hulp alleen. Nu moeten we geen kwaad gaan spreken van Jacob. Van hem wordt getuigd, dat hij oprecht was, ongedeeld van hart. Het ging Jacob om de kerk, om Gods Woord, om de belofte, om de genade. Alleen: het is mogelijk alles van genade af te weten, en toch niet goed te weten wat genade is. En Jacob is niet de enige, die daarmee moeite had. En door kwaad te spreken van Jacob kan onze eigen kwaal ons ontgaan. Want die kwaal is niet met Jacob in het graf gegaan. Je kunt de genade vergelijken met een boot; dan weten wij precies: zo groot is zijn draagvermogen en zover zijn bereik, en die boot is bevestigd noodzakelijk.

Maar in concreto, als het wat gaat spannen, dan roept Jacob niet: Here, help, waar is die boot, erin. Maar dan heeft Jacob er intussen zelf heel wat bootjes omheen gelegd. Sleepbootjes. Genade met sleepbootje. Jacob durfde er zonder meer niet in. Om het in concreto nu aan de Here toe te vertrou-

wen. Je vindt dat ook steeds weer in het kerkelijk leven: natuurlijk vertrouwen we op de Here, maar het is maar goed dat wij erbij zijn, en dat we daar een maatregel nemen en dat we daar een vinger in de pap houden, we zijn onmisbaar. En in het persoonlijk leven kan het precies zo: dat de Here ons nooit alleen krijgt, dat Hij ons er nooit vóór krijgt, dat we Hem altijd te glad af zijn, altijd Hem net ontwijken en ontglippen. We hebben zelf al weer wat gevonden en gedaan om gerust te zijn, ora et labora. We zijn er mee klaar gekomen. In de engte gekomen, ermee geworsteld en eruit gekomen. Oprecht gemeend en toch... En een man worstelde met hem, toen begon de worsteling pas. De Here Jezus klemde zich aan hem vast en liet zich niet afschudden. Jacob kwam van Hem niet af, zo niet. Zo liet Hij zich niet aan de kant zetten.

Maar kwam Jacob ook deze keer niet van Hem af. Ontkwam hij Hem toch niet weer. Er staat toch, dat die Ander hem niet overmocht. Met God en mensen gestreden en overmocht. Dan is Jacob dus toch weer winnaar? En het is Jacob, die doorzet als de Ander vraagt ermee op te houden. Ja, maar Jacob heeft deze worsteling op een aparte manier gewonnen. Niet door lichaamskracht. Wat dat betreft kon de Ander hem wel aan, getuige de slag op 't heupgewricht. Maar uit Hosea 12 weten we wat Jacobs kracht was in deze worsteling: hij weende en smeekte Hem om genade. Daar kon de Ander niet tegen op. Jacob heeft het altijd van zijn kracht en van zijn kundigheden en van zijn maatregelen verwacht. Maar dat alles hielp hier niet. Hem bleef geen ander middel over dan wenen, dan roepen om genade. Wenen en smeken, dat had Jacob nog nooit gedaan, nooit nodig gehad. Maar nu bleek: hij was er niet mee klaar en kwam er niet mee klaar. Genade, alleen genade kon hem redden. Dat God zijn zonden niet aan hem bezocht. Hier stond hij oog in oog met God. Dat blijkt ook uit de naam, die deze plaats straks krijgt: Pniël: ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht en mijn leven is behouden gebleven. Hij stond eindelijk tegenover God. God, die tegen hem was. God, voor wie hij niet kon bestaan. En dan komt er een ander gebed dan daar straks. Toen had hij God er ook wel bij nodig, maar nu had hij God nodig, de genade van God, zijn ontferming over Jacob, die het zo netjes voor elkaar had, die het oprecht en ongedeeld van hart zo netjes geregeld had. Die toch niet wist wie God is en wie hijzelf was en wat genade is. Niet een onderwerp om in een fauteuil over te praten, gemakkelijk weg, maar een zaak van leven en dood, alles beslissend. Zijn nette gebeden vielen weg, zijn zoeken van God viel weg (hij was heel anders dan Esau), heel zijn vroom leven betekende niets. Als de Here niet genadig was. Wenen en smeken.

En dan wint Jacob. Geen wonder. Dat ge- roep en geweent om genade, dat werd Hem te sterk, natuurlijk, dat werd Hem te sterk. Want zijn hart is vol ontferming, zijn hart keert zich om in Hem, als Hij iemand zo hoort roepen. Deze Jacob riep om Degene, die tegen hem streed. Hij riep aan om vóór hem te zijn, die nu tegen hem was. En Hij is niet gekomen om tegen ons te zijn, maar voor ons. Denk maar aan zijn lijden om onzentwil, ook om der wille van Jacob. Dan begrijpen we ook, waarvoor deze strijd was. Jacob had Hem niet nodig, zijn kruis niet, zijn kruis

voor een verloren Jacob. En Jacob zegt straks: ik laat U niet los. Maar daar ging iets anders aan vooraf: Ik laat U niet gaan en Ik laat U niet los, voordat ge om Mij roept en schreeuwt, voordat ge Mij werkelijk nodig hebt, voordat ge het kruis nodig hebt, voordat ge een Middelaar nodig hebt, die het voor U doet, en die heel uw kapotte boel opknapt, voordat ge genade nodig hebt en genade alleen.

En als de Here Jezus dat hoort, het roepen daarom, dan wordt zijn hart week, dan kan Hij ons niet meer bestrijden. Dan zou Hij Jacob om de hals willen vallen en zeggen: Jacob, er is genade, zo groot, zo onvoorstelbaar groot. Weet dat toch en geloof dat toch en verlaat je erop. Echt, jij met je maatregelen en slimmigheden.

Vroeger zei men dan: hebt U uw Pniël al gehad. Maar we hoeven niet te denken, dat we een soortgelijke belevenis zullen hebben. Maar de Here voert nog diezelfde strijd en bestrijdt mensen en brengt in de moeite kerken: je komt niet van Mij af, zo niet. Niet zonder wenen en smeken. Niet zonder: o Here, help me met mijn dit en dat; o Here, help onze kerk, o Here wees onze kerken genadig, we meenden ermee klaar te zijn. Och, Here, wees genadig. Hij laat zich niet aan de kant zetten.

Zo won Jacob. Ja, wie won? Zo kwam Jacob klaar. Ja, wie kwam klaar? De Here kwam klaar met Jacob, en Hij won. Hij vraagt: hoe is uw naam. Dat wist Hij toen wel. Ja, dat wist Hij te goed. Jacob moet het nog maar eens zeggen: Jacob. Een naam om zacht te zeggen, met schaamte. Gereformeerd. Jacob: hielehouder, bedrieger, strijder in eigen kracht. Toen zei Hij: Uw naam zal niet meer Jacob luiden, maar Israël, want gij hebt gestreden met God en mensen en gij hebt overmocht. Maar nu is er met die naam wat vreemds, we zouden verwachten, dat die naam betekent: hij, die met God strijdt of gestreden heeft. Maar het schijnt te betekenen. Góð strijdt. Dat was zijn nieuwe prachtige naam, die niet zijn glorie uitsprekt, maar de glorie van zijn God. Dat blijkt ook wel: de volgende dag loopt er een kreupele man. God strijdt. En we zien een man, waar God ruimte heeft gemaakt voor zijn kracht, waar de Here Christus ruimte heeft gemaakt voor zijn genade. Als ik zwak ben. Een strijd van de Here uitgegaan en door de Here gewonnen. En die heerlijke naam moet God er soms bij ons inbranden. Jacob zal niet gezegd hebben, toen hij die klap kreeg: dank U, maar geschreeuwd: au, maar het was nodig. Tot herinnering, om die kleine Jacob nu ook klein te houden: wenend en smekend om genade. Israël.

Nijverdal

A. K.

INHOUD:

Met God strijden en overmogen	A. K.
In de crisis	C. V.
Formulier om het H. Avondmaal te houden	W. B. en J. A.
Van heerlijkheid tot heerlijkheid	D. H.
Verdraagzaamheid... een mooi woord voor een kwade zaak? (III)	A.
Jeugd en Prediking	C. P. P.
Boekbespreking	K. R. V.
Persschouw	
Kerknieuws	

In de crisis

We wezen er een paar weken geleden op de malaise welke er momenteel in de gereformeerde wereld heerst.

Er voltrekt zich daarin een crisis waarvan het nog niet te zeggen is waarop ze zal uitlopen maar die niet veel goeds voorspelt.

We merken op ieder terrein in de gereformeerde volksgroep een heroriëntering: in de kerk, de politiek, het sociaal-economische leven, het onderwijs, de houding ten opzichte van de moderne kunst, het moderne vermaak, enz. enz.

Prof. Van Riessen wijst er in zijn laatst verschenen boek op dat de gereformeerde levensovertuiging „in ons land gestadig terrein verliest”. Hij spreekt van een steeds sterker wordende neiging „om gereformeerd door christelijk te vervangen, en de term beginselen te vermijden”. De bezwaren, die tegen de uitdrukking „gereformeerde beginselen” aangevoerd zijn — zo constateert hij — „zo ongeveer, dat zij te ouderwets is, dat zij te zeker en overtuigd klinkt, dat zij te bindend is en ook te erg bindt, dat zij te antitheetisch klinkt en ook wel, dat zij te zeer een leuze zonder inhoud, een lege doos is”. In de kring waarin men deze bezwaren tegen de idee van „gereformeerde beginselen” koestert denkt men, zo gaat hij verder „liever vanuit de solidariteit dan vanuit de antithese” en is men „enthousiaster over de oecumene dan over het gereformeerd zijn”.

Zij die er de voorkeur aan geven de kwalificatie gereformeerd te vervangen door christelijk bedoelen daarmee „ruimte te winnen tegenover wat men dan erg gereformeerd noemt. Maar het blijkt voortdurend, dat dit protest tegelijkertijd inhoudt een verlies aan duidelijkheid en een verlies van de ruimte, die door Gods Woord bestreken wordt, de ruimte van heel de schepping, van al het werken van de mens.”

Wanneer men nu met de vervanging van gereformeerd door christelijk bedoelt zich te concentreren op „het zgn. eigenlijke van het christen zijn”, dan, aldus van Riessen, „betekent het verlies van belangstelling voor, en de verwaarlozing van het overige niet, dat men dit aldus neutraliseert en verzakelijkt”. Neen, er gebeurt dan iets dat veel erger is. Het betekent namelijk „dat men het uitlevert en op de weg naar de dood brengt, aan zijn religieuze zin laat ontvallen. En dan krijgt men de rekening ook thuis, zoals de geschiedenis ons slag op slag laat zien. Want het overige, aldus goddeloos gemaakt, begint dan gestadig het eigenlijke te ondermijnen. De idee van de autonomie en neutraliteit der wetenschap is de wortel van het modernisme in de kerk. En de verzakelijking van het arbeidsleven ligt ten grondslag aan de uittocht uit de kerk.”

Maar dit principieel verenigen van de christelijke roeping is volgens Van Riessen niet de enige oorzaak daarvan dat de bezieling voor de gereformeerde levensbeschouwing vermindert en de invloed ervan afneemt. „De gereformeerden zijn op allerlei terreinen reeds eerder, zoals een liberaal Sikkkel voorspelde, klein gekregen, niet met de brandstapel, maar met de champagne.”

Het meest verdrietige van alles is evenwel, „dat de christelijke actie en organisaties, als een in praktijk brengen van de schriftuurlijke beginselen, het appèl op de christenen langzaam maar zeker kwijtraaken.” Dat komt evenwel beslist niet alleen „door de champagne, die deze christenen in het consumeren laat verzanden”. Neen „ook de champagne van het succes der machtsvorming bij de leiding moet men in rekening brengen.”

Men mag er namelijk de ogen niet voor sluiten dat deze „leiding” in haar organisaties en activiteiten in het algemeen steeds minder in christelijke zin wist te overtuigen en te boeien. De strekking naar het Koninkrijk Gods komt op de achtergrond, de integrale visie en boodschap gaan ontbreken in het werken. Zij worden langzamerhand verdrongen door de benadering van de andere zijde, van daar waar de macht schijnt te zijn, van anderen op, uit de feiten, bijziend en specialistisch, beheerst door het z.g.n. gezond verstand, z.g.n. omdat daarin het geloof geen kans krijgt”.

Op deze wijze tekende Van Riessen enkele symptomen — meer niet — van de crisis welke in de gereformeerde wereld heerst.

* * *

Nu spreekt het van zelf dat er ook in de gereformeerde wereld een zekere heroriëntering moet komen.

Het leven der westerse, ja van heel de mensheid is sinds de tweede wereldoorlog zo grondig veranderd, dat een dergelijke heroriëntatie zonder meer noodzakelijk was en is. We kregen te maken met een wereldcommunisme dat niet rusten zal voor het de gehele wereld in zijn greep heeft. En dat dit ideaal nastreeft zonder zich ook maar in enig opzicht te bekommeren om waarheid of recht. We leven in een Europa dat hoe langer hoe meer innerlijk geïntegreerd wordt. Een dwaas is het die deze werkelijkheid niet ziet en er niet mee rekent. We leven immers in Europa met de Navo, de K.S.G., de E.G.G., de Benelux enz. Nog steeds is er de dreiging van een atoom-oorlog. Er is voorts en vooral het jonge Azië en Afrika met hun gigantische mensenmassa's die zich al meer bewust worden van hun armoe en van hun macht, die vol wrok zien naar de in hun ogen fabelachtige rijkdom van het Westen en die met onstuimig geweld naar voren dringen. Deze diepgaande wijzigingen in het volkerenleven, staatkundig, economisch, wereldbeschouwelijk, plaatsen ook ons volk en allen die daarin hun verantwoordelijkheid voelen voor geheel nieuwe en zware problemen. In onlosmakelijke samenhang met genoemde wijzigingen verloren allerlei oude ideeën, gedragsregels, idealen steeds meer hun greep op de mensheid. Ze werden in het historisch proces geantiqueerd. Het zou dwaasheid zijn zich daar nog langer tegen te keren. Zo iets zou neerkomen op een kanonade van reeds lang opgegeven stellingen terwijl de vijand van de tegenovergestelde zijde ongehinderd het kamp binnendringt.

Ook in de christelijke wereld, speciaal in kerk en theologie is zoveel veranderd dat zij die bij Gods Woord leven en de werkelijkheid kennen als van zelf beseffen dat hun positie en strijd daarin een geheel andere zijn geworden. Welk een enorm verschil is er niet in het leven van en de verhouding tussen de grote protestantse kerken en de rooms-katholieke kerk. De roomse theologie is tot onherkenbaar wordens toe „vernieuwd”. Nieuwe theologische opvattingen verdreven ook in de protestantse wereld de oude. En onvoorstelbaar krachtig is in miljoenen de drang naar de éénwording van alles wat zich kerk noemt. Een drang welke in de Wereldraad van Kerken haar indrukwekkende exponent vond.

De grote vraag is evenwel: hoe voltrekt zich nu die heroriëntering in de gereformeerde wereld? Bestaat ze in feite in een geïnfiltrerd worden met de moderne levensopvattingen? Geschiedt ze in de vorm van een aanpassing aan de geest en de levensstijl van deze wereld? Zullen we hetzelfde proces beleven dat zich ook reeds in vroeger eeuw voltrok, dat namelijk kerk en gelovigen zonder dat zij dat zelf beseften innerlijk overwonnen worden door een dominerende filosofie, een gangbare humanistische levensbeschouwing? En dan zo, dat zij menen op die wijze juist bij uitstek christelijk te worden?

Veel van wat in de gereformeerde wereld gebeurt moet ieder die dicht bij de Schrift leeft met diepe zorg vervullen. Er is daarin reeds een ver voortgeschreden aanpassing aan de geest van de tijd te constateren.

* * *

Om te laten zien dat dit proces reeds lang aan de gang is wil ik er op attenderen dat scherpe, of beter gezegd: dicht bij de Schrift levende geesten reeds voor veel jaren deze crisis in de gereformeerde wereld zagen aankomen.

Met welk een diepe verontrusting heeft b.v. Sikkkel in zijn laatste levensjaren gewaarschuwd tegen de toen reeds optredende inzinking van het gereformeerde leven. Jaren lang schreef hij dikwijls in deze trant:

„Nu waren we er, zo meenden velen.

Nu waren we veilig en vast op de goede weg.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.
Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaker, Leiden
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

We hadden Christelijke en, — zij het ook met enige weerzin, — Gereformeerde scholen.

We hadden Gereformeerde Gymnasia, een Gereformeerde Theologische School, en zelfs een Gereformeerde Universiteit.

En immers een Calvinistische Partij en Calvinistische politiek.

Nu waren we er.”

Ja dat dachten velen, de meesten: Wij zijn er! Wij Gereformeerden, wij calvinisten, wij zijn er! We hebben nu onze organisaties, onze partij, onze scholen, onze acties. Alles gebouwd op een door en door soliede grondslag. Principieel gereformeerd. Veelal gefundeerd op Gods Woord en de drie formulieren van eenigheid. Zo sterk en vast als beton. Ja wij zijn er. „We zijn geborgen”.

Ja, zo dachten velen. Maar Sikkkel niet. Hij ging namelijk zo verder:

„Waren we er nu? Of moesten we er nu en zo komen?”

Was het juist zo gekomen, omdat we er niet waren, omdat we er ver van af waren, en in hope, dat we er nu en zo nog eens komen zouden?

Howe het zij, we waren er niet, en we zijn er niet.”

Wat het gereformeerde volk naar Sikkkel's oordeel ontbrak was de **werkelijke, de echte bekering tot de levende God en zijn woord**. Die bekering miste hij te veel in het gereformeerde leven zoals dat speciaal tijdens de eerste wereldoorlog openbaar werd. Er heerste onder de gereformeerden materialisme en geldzucht, zich openbarend in het maken van veel oorlogswinst. Er trad aan het licht een hard en koud egoïsme dat er in die dagen toe leidde vóór alles voor zich zelf te zorgen. In het politieke leven manifesteerde zich steeds meer de neiging zich te schikken en te plooiën naar de gediensigheden der praktijk. Er heerste een kille onverschilligheid ten opzichte van de gruwelen van de oorlog met zijn massale slachtingen. Gedreven door een bijna fanatieke Duitsgezindheid praatte men in de gereformeerde kring alle wandaden van de Duitsers goed. Ook de meeste aperte schending van het recht zoals b.v. bedreven werd in het onder de voet lopen van het neutrale België en het torpoderen van neutrale schepen waarbij honderden mensen omkwamen.

En in de Gereformeerde Kerken heerste een onchristelijke zelfvoldaanheid, een werelds superioriteitsgevoel ten opzichte van andere christenen, een niet meer zoeken van en worstelen om de openbaring van de eenheid van de kerk van Christus.

Met het oog op dat alles vroeg Sikkkel:

„Het is de grote vraag, of wij waarlijk tot God bekeerd zijn door de Heilige Geest.

O, dan zijn we óók wetenschappelijk, en politiek en sociaal, en voor heel het leven tot God bekeerd!

Dan hebben wij waarachtig met de levende

God te doen, en dan hebben we met Hem te doen als God, dat is voor het ganse leven en voor alle, alle dingen!

Dàn scheiden zich waarlijk voor ons waarheid en leugen, Gods openbaring en mensen gedachten!

Dàn bestaa. de scheiding voor ons en we willen die niet weg hebben, tenzij dan dat het al zich buigt voor God onder zijn Woord."

Neen Sikkel was niet tegen organisaties en acties. Weinigen in de Gereformeerde wereld hebben zich daarvoor zo ingespannen als hij.

Maar Sikkel had langzamerhand door de ervaring gezien dat het hebben van goede, gereformeerde organisaties en het voeren van „christelijke acties” nog maar bitter weinig zegt van het werkelijke, het gelovige strijden voor het koninkrijk Gods en Gods gerechtigheid. Sikkel had ook in een bittere levenservaring ontdekt dat ook de allersolidste grondslag als zodanig nog geen waarborg is voor het werkelijke gereformeerde leven en handelen in die organisaties en daardoor.

Zeker, organisaties met goede grondslagen zijn nodig, het kerkelijke instituut voorop. Maar het werk daarin moet tenslotte door mensen worden gedaan, door mensen die in die

organisaties zijn opgenomen en door wie die organisaties ook weer functioneren. En wat helpen grondslagen en waarborgen als die mensen niet werkelijk, in de praktijk tot de levende God zijn bekeerd en ze zich niet dagelijks opnieuw tot Hem bekeren? O zeker, met behoud van de gereformeerde naam en misschien wel niet veel vertoon van orthodoxie en confessionaliteit. Maar toch in de grond der zaak werelds: hard, hoogmoedig, farizees, geladen met machtsbegere, materialistisch, sektarisch misschien.

Sikkel had het gezien dat organisaties, die naar haar aard **hulpmiddelen** moeten zijn in de worsteling om het koninkrijk Gods te zoeken, als het leven verwereldlijkt en de afval intreedt, altijd de krachtigste hefbomen worden ter bevordering van die afval. Want als het met het geloof en het geestelijke leven en de vreze des Heren misgaat worden die organisaties een deel in zich zelf, apparaten voor het verwerven van macht en invloed en wordt daarom vóór alles gepoogd die ongedeeld, groot en machtig te houden en te maken.

C. V.

Formulier om het H. Avondmaal te houden

Geliefden in de Heere Jezus Christus,

Laat ons luisteren naar de woorden waarmee onze Heer Jezus Christus het Heilig Avondmaal heeft ingesteld en die de heilige Apostel Paulus ons heeft overgeleverd:

Ik heb van de Heer ontvangen, wat ik u weer overgegeven heb, dat de Heere Jezus in de nacht waarin Hij werd overgeleverd, een brood nam, de dankzegging uitsprak, het brak en zeide: Dit is Mijn lichaam voor u, doet dit tot Mijn gedachtenis. Evenzo ook de beker, nadat de maaltijd afgelopen was, en Hij zeide: Deze beker is het nieuwe verbond in Mijn bloed, doet dit, zo dikwijls gij die drinkt, tot Mijn gedachtenis. Want zo dikwijls gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood des Heeren, totdat Hij komt. Wie dus op onwaardige wijze het brood eet of de beker des Heeren drinkt, zal zich bezondigen aan het lichaam en bloed des Heeren. Maar ieder beproeve zichzelf en ete dan van het brood en drinke uit de beker. Want wie eet en drinkt, eet en drinkt tot zijn eigen oordeel, als hij het lichaam niet onderscheidt.

Voordat wij nu tot onze troost het Heilig Avondmaal gaan vieren, moeten wij allereerst onszelf terdege onderzoeken;

en verder moeten wij het vieren met het doel waartoe de Heere Christus het heeft ingesteld, dus om Hem te gedenken.

Het ware zelfonderzoek omvat de volgende drie punten:

Ten eerste beseffe ieder van ons, dat hij een vervloekte zondaar is. Daarom moet hij niet langer met zichzelf ingenomen zijn, maar in nederigheid zich buigen voor God. Immers is Gods toorn tegen onze zonde zo groot, dat Hij er Zijn eigen Zoon Jezus Christus voor heeft gestraft, met de gruwelijke en schandelijke dood door kruisiging — liever dan ze ongestraft te laten.

Vervolgens onderzoekte ieder zijn hart, of hij deze stellige belofte van God gelooft, dat hem al zijn zonden vergeven zijn, alleen om het lijden en sterven van Jezus Christus; en dat de volkomen gerechtigheid van Christus hem als persoonlijk bezit is toegekend en geschonken, een gerechtigheid zo volkomen, alsof hij zelf voor al zijn zonden had geboet en aan elke eis voldaan.

Tenslotte onderzoekte ieder zijn geweten, of hij verlangend is, voortaan zijn gehele leven één bewijs van ware dankbaarheid aan God te doen zijn en voor het aangezicht van God een oprecht leven te leiden; en eveneens, of hij zonder enig heimelijk voorbehoud bereid is,

alle vijandschap, wrevel en afgunst uit zijn hart weg te doen, en zich ernstig voorneemt, van nu af in ware liefde en eendracht met zijn naaste te leven.

Allen in wie dit leeft, wil God zeker Zijn genade bewijzen en die keurt Hij waardig, tafelenoten te zijn van Zijn Zoon Jezus Christus.

Maar degenen in wie dit niet leeft, eten en drinken tot hun eigen oordeel. Daarom zeggen wij, naar het bevel van Christus en van de Apostel Paulus, tot allen die in aanstootgevende zonden leven, dat zij van de Tafel des Heeren moeten wegblijven en dat zij geen deelgenoot zijn in het rijk van Christus.

Alle afgodendienaars; allen die gestorvenen, engelen of andere schepselen aanroepen; allen die beelden vereren; allen die toverij of waarzeggerij bedrijven, die vee of mensen of wat dan ook zegenen, en ook wie aan zulke praktijken geloof hechten; allen die God, Zijn Woord of de Heilige Sacramenten verachten; alle godslasteraars; allen die zich toeleggen op onenigheid, scheuring of rebellie in kerk of staat; alle meinedigen; allen die hun ouders en wie boven hen staan, ongehoorzaam zijn; alle moordenaars, twistzieken en wie in afgunst en wrevel tegen hun naaste leven; allen die zich aan echtbreuk of hoererij schuldig maken; alle dronkaards, dieven, afpersers, oplichters, gokkers, gierigaards — en al degenen die een aanstootgevend leven leiden; — al dezen mogen, zolang ze aan hun zonde vasthouden, niet deelnemen aan de maaltijd die Christus alleen voor Zijn gelovigen bestemd heeft, omdat ze, door dat wél te doen, hun oordeel slechts zouden verzwaren.

Maar, geliefde broeders en zusters, dit wordt ons niet voorgehouden, om de gelovigen in hun verslagenheid te doen wanhopen, alsof niemand aan het Avondmaal van de Heer mocht gaan, dan wie zonder enige zonde is. Want wij gaan niet aan het Avondmaal om daarmee te verklaren, dat wij in onszelf volmaaktheid en rechtvaardigheid gevonden hebben; maar juist, dat wij het leven zoeken buiten onszelf, in Jezus Christus, want dat wij eigenlijk midden in de dood liggen.

Wel vinden wij dus in ons nog vele ellendige gebreken: we hebben geen volkomen geloof, we zijn niet zo ijverig in het dienen van God als we moeten zijn; we hebben nog iedere dag een gevecht te leveren met de zwakheid van ons geloof en met onze boze begeerten.

Maar, door de genade van de Heilige Geest, hebben wij om deze gebreken een hartelijk verdriet en verlangen wij tegen ons ongelooft te strijden en naar heel de wet van God te leven. En daarom mogen wij er zeker van zijn, dat zonde of zwakheid, die nog tegen onze wil in ons overbleef, God niet belet, ons Zijn genade te bewijzen, ons deze hemelse spijs en drank waardig te keuren en die aan ons te schenken.

Hem te gedenken is het doel, waartoe de Heer voor ons Zijn Avondmaal heeft ingesteld. Daartoe willen wij het volgende geloof overdenken.

Overeenkomstig de beloften die aan de vaders in het Oude Testament van het begin af zijn gedaan, is onze Heere Jezus Christus door de Vader in deze wereld gezonden en heeft Hij ons menselijk lichaam aangenomen. De toorn Gods, die voor eeuwig op ons zou hebben gedrukt, heeft Hij voor ons gedragen, van dat Hij mens werd tot het einde van Zijn leven op aarde. In onze plaats was Hij in alles rechtvaardig en gehoorzaam aan Gods wet; in het bijzonder toen in de tuin van Gethsemane de last van onze zonden en van de toorn Gods het bloedig zweet Hem uitperste. Daar werd Hij geboeid, om onze boeien los te maken. Daarna heeft Hij talloze vernederingen ondergaan, opdat wij nooit beschaamd gemaakt zouden worden. Onschuldig is Hij ter dood veroordeeld, opdat God ons zou vrijspreken. Ja, zelfs heeft Hij Zijn lichaam aan het kruis laten slaan om tevens het bewijsstuk van onze schuld te vernietigen. Zo heeft Hij de vloek die op ons lag, op Zich genomen om ons met Zijn zegen te vervullen. Aan het kruis verneerde Hij Zich naar lichaam en ziel tot in de diepste schande en tot helse angst, toen Hij luidkeels riep: Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten? opdat God ons tot Zich zou nemen en nooit verlaten. Tenslotte heeft Hij door Zijn dood en het storten van Zijn bloed bekrachtigd het nieuwe en voor eeuwig geldige testament, het verbond van genade en verzoening, toen Hij zei: Het is volbracht.

En opdat wij vast zouden geloven, dat wij deel hebben aan dit genadeverbond, nam de Heer in Zijn laatste Avondmaal het brood en toen Hij gedankt had, brak Hij het en gaf het Zijn discipelen en zei: Neemt, eet, dit is Mijn lichaam, dat voor U gegeven wordt; doet dit tot Mijn gedachtenis. Evenzo, na het Avondmaal, nam Hij de beker, sprak de dankzegging uit en gaf hun die, zeggende: drinkt allen daaruit; deze beker is het nieuwe verbond in Mijn bloed, dat voor u en voor velen vergoten wordt, tot vergeving van de zonden; doet dat, zo dikwijls gij die zult drinken, tot Mijn gedachtenis.

Dat houdt in: telkens wanneer gij van dit brood eet en uit deze beker drinkt, moet dat, als een tastbaar aandenken of gegeven onderpand u inprenten en ervan overtuigen, hoe hartelijk en trouw Ik u liefheb; zozeer, dat Ik voor u, die anders de eeuwige dood had moeten ondergaan, Mijn lichaam aan de kruisdood overgeef en Mijn bloed vergiet; en met dit lichaam en bloed uw hongerige en dorstige ziel spijs en laaf tot het eeuwige leven — even zeker, als ieder van u dit brood ziet gebroken en de drinkbeker hem toegereikt worden en gij die om mij te gedenken met uw mond eet en drinkt.

In deze instelling van het Heilig Avondmaal leert onze Heere Jezus Christus ons, dat wij ons geloof en vertrouwen moeten stellen op het volmaakte offer dat Hij éénmaal aan het kruis gebracht heeft — en dat de enige grond is van onze redding. Daar werd Hij onze hongerige en dorstige ziel tot een ware spijs en drank van het eeuwige leven. Want door Zijn dood heeft Hij de oorzaak van onze eeuwige honger en dorst weggenomen, namelijk de zonde, en ons deelgenoot gemaakt aan de levendmakende Geest. Die Geest woont zowel in Christus, Die het Hoofd is, als in ons die Zijn leden zijn, en zo hebben wij ware gemeenschap met Hem en delen in Zijn bezit: eeuwig leven, gerechtigheid en heerlijkheid.

Maar diezelfde Geest verbindt ons ook onderling tot leden van één lichaam in ware broederliefde. Zoals de apostel zegt: Omdat het één brood is, zijn wij, hoe velen ook, één lichaam; wij hebben immers allen deel aan het ene brood. Uit vele graankorrels wordt één meel gemalen en één brood gebakken en tot één wijn worden vele druiven geperst. Zo zullen ook wij allen die door het ware geloof met Christus verenigd zijn, één lichaam vormen in broederlijke liefde, omdat Christus, onze geliefde Verlosser, ons eerder heeft liefgehad met een zo unieke liefde. En ons één-zijn zullen wij tegenover elkaar bewijzen met woorden, maar evenzeer met daden.

Daartoe helpe ons de almachtige, barmhartige God, de Vader van onze Heere Jezus Christus, door Zijn Heilige Geest. Amen.

Laten wij nu, om dit alles te verkrijgen, ons buigen voor God en met een waar geloof Hem om Zijn genade aanroepen:

Barmhartige God en Vader,

Aan dit Avondmaal gedenken wij met vreugde de smadelijke dood van Uw lieve Zoon Jezus Christus.

Wij bidden U, door Uw Heilige Geest in ons te bewerken, dat wij ons steeds meer echt toevertrouwen aan Hem.

Wil in onze verslagenheid ons door de werking van de Heilige Geest sterken met Zijn ware lichaam en bloed, ja, met Hemzelf, Die waarlijk God en mens is en het enige hemelse brood. Opdat wij niet meer in onze zonden leven, maar Hij in ons en wij in Hem, en wij waarlijk delen in het nieuwe en voor eeuwig gesloten verbond der genade.

Dan zullen wij niet twijfelen, of Gij zult eeuwig onze genadige Vader zijn, onze zonden ons nooit aanrekenen en ons naar lichaam en ziel als uw lieve kinderen en erfgenamen in alles verzorgen.

Wil ons ook genadig schenken, dat wij met blijdschap ons kruis op ons nemen, onszelf verloochenen en voor onze Heiland uitkomen; en dat wij in alle verdrietigheden het hoofd mogen opheffen. Want wij verwachten onze Heere Jezus Christus uit de hemel, Die ons sterfelijk lichaam zal verheerlijken als het Zijne en ons voor eeuwig tot Zich zal nemen.

Verhoor ons, o God en barmhartige Vader door Jezus Christus, Die ons zo heeft leren bidden:

Onze Vader, Die in de hemelen zijt,
Uw Naam worde geheiligd;
Uw Koninkrijk kome;
Uw wil geschiede, gelijk in de hemel
alzo ook op de aarde;
geef ons heden ons dagelijks brood;
en vergeef ons onze schulden, gelijk ook
wij vergeven onze schuldenaren;
en leid ons niet in verzoeking, maar
verlos ons van de boze.
Want Uw is het Koninkrijk en de kracht
en de heerlijkheid in der eeuwigheid.

Wil ons ook door dit Heilig Avondmaal sterken in het algemeen, onbetwistbaar Christe-

lijk geloof, waarvan wij belijdenis doen met deze woorden:

Ik geloof in God, de Vader, de Almachtige, Schepper van de hemel en de aarde.

En in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heer;

Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria;

Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven, neergedaald naar de hel;

op de derde dag weer opgestaan uit het dodenrijk, opgevaren naar de hemel en zit aan de rechterhand van God, de almachtige Vader;

vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden.

Ik geloof in de Heilige Geest.

Ik geloof een heilige, algemene, Christelijke Kerk, de gemeenschap van de heiligen

vergeving van de zonden,
opstanding van het lichaam
en een eeuwig leven.

Opdat wij dan mogen worden gevoed met het ware, hemelse brood, Christus, dienen wij niet te blijven staan bij brood en wijn, die slechts tekenen zijn, maar op te zien naar de hemel. Daar is Jezus Christus onze Pleitbezorger, aan de rechterhand van Zijn hemelse Vader. En wij mogen niet twijfelen, of onze ziel zal door de werking van de Heilige Geest met Zijn lichaam en bloed even werkelijk gespijzigd en gelaafd worden, als het gewijde brood en de gewijde drank ons om Hem te gedenken, worden toegereikt.

Geliefden in de Heer,

Laat ons de Heer, nu Hij aan Zijn tafel onze ziel gevoed heeft, gezamenlijk met dankzegging loven:

Loof de Heere, mijn ziel, en al wat in mij is, Zijn heilige Naam;

Loof de Heere, mijn ziel, en vergeet niet één van Zijn weldaden;

Die al uw ongerechtigheid vergeeft, Die al uw krankheden geneest,

Die uw leven verlost van het verderf, Die u kroont met goedertierenheid en barmhartigheid.

Barmhartig en genadig is de Heere, lank-

moedig en rijk aan goedertierenheid; niet altoos blijft Hij twisten, niet eeuwig zal Hij toornen;

Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden; maar zo hoog de hemel is boven de aarde, zo machtig is Zijn goedertierenheid over wie Hem vrezen.

Zover het Oosten is van het Westen, zo ver doet Hij onze overtredingen van ons;

gelijk zich een vader ontfermt over zijn kinderen, ontfermt Zich de Heere over wie Hem vrezen.

Hij heeft zelfs Zijn eigen Zoon niet gespaard, maar Hem voor ons overgeleverd — en ons alles met Hem geschonken. Gods liefde voor ons blijkt duidelijk hieruit, dat Christus voor ons stierf, toen wij nog zondaars waren; zoveel te meer zal Hij ons sparen voor Zijn toorn, nadat wij door het bloed van Christus vrijgesproken zijn.

De Schrift zegt immers: als wij, toen wij vijanden waren, met God verzoend zijn door de dood van Zijn Zoon, zullen wij veel meer, nu wij verzoend zijn, behouden worden doordat Hij leeft.

Daarom zal ik met mond en hart de lof van de Heere vertellen, van nu aan tot in eeuwigheid. Amen.

Barmhartige God en Vader,

Wij danken U van ganser harte, dat Gij uit peilloze barmhartigheid ons Uw eigen Zoon geschonken hebt tot Middelaar, tot een offer voor onze zonden en tot een spijs en drank van het eeuwige leven.

Gij geeft ons een waar geloof, waardoor wij aan die weldaden deel krijgen. En tot sterking van ons geloof hebt Gij Uw lieve Zoon Jezus Christus het Heilig Avondmaal doen instellen.

Wij bidden U, trouwe God en Vader, dat door de werking van Uw Heilige Geest ons gedenken van de Heere Jezus Christus en de verkondiging van Zijn dood (en de bediening van Uw Woord) deze vrucht mogen dragen, dat wij dagelijks standvastiger worden in het ware geloof en in de blijde gemeenschap met Christus.

Dat bidden wij U door Uw lieve Zoon Jezus Christus. Amen.

W. B. en J. A.

Van heerlijkheid tot heerlijkheid

„Vader, verheerlijk Uw Naam!” Toen kwam een stem uit de hemel: „Ik heb hem verheerlijkt en Ik zal hem nogmaals verheerlijken!”

Joh. 12 : 28.

Wij zagen in een vorig artikel, dat de „Naam” Gods het inbegrip is van Zijn goddelijke kracht. Van daaruit kunnen we begrijpen de uitdrukking, dat God „Zijn Naam verheerlijkt”, die we tegenkomen in de tekst boven dit artikel.

Het is opmerkelijk, dat Johannes, wanneer hij spreekt van ‚heerlijkheid’, meermalen doelt op de goddelijke kracht die zich vertoont in een wonder. Wij denken aan 2 : 11 „Dit heeft Jezus gedaan als begin van Zijn tekenen... en Hij heeft Zijn heerlijkheid geopenbaard...”. En als de Heiland op het punt staat Lazarus op te wekken uit de dood, dan zegt Hij tot Martha: „Heb Ik u niet gezegd, dat gij, indien gij gelooft, de heerlijkheid Gods zien zult?” (11 : 40).

Als Christus hier in onze tekst aan den Vader vraagt: „verheerlijk Uw Naam”, dan zullen we daarin moeten horen: een bede om een teken, waarin Gods macht voor de mensen openbaar wordt.

Nu antwoordt de Vader, dat Hij Zijn Naam verheerlijkt hééft en nog eens verheerlijken zál. Welke gebeurtenissen, wel-

ke vertoningen van goddelijke kracht worden hier bedoeld?

Er is in het vervolg een aanwijzing, in welke richting we het antwoord op deze vraag moeten zoeken. Wanneer er namelijk uit de schare verschillende reacties komen op deze stem uit de hemel (vs. 29), dan antwoordt Christus daarop met deze woorden: „Niet om Mij is die stem er geweest, maar om u” (vs. 30).

Nu vinden we een soortgelijke uitlating ook in het vorige hoofdstuk. Ook daar had Jezus zich, vlak voordat Hij Lazarus uit het graf riep, tot den Vader gewend: „Vader, Ik dank U, dat Gij Mij verhoord hebt.” Maar dan voegt Hij er aan toe, dat Hij voor die verhoring dankbaar is niet zozeer om Zichzelf (want Hij wist, dat de Vader Hem altijd hoort), als wel „terwille van de schare die erbij staat, opdat zij geloven” (11 : 41, 42).

Ja we vinden in de geschiedenis die hoofdstuk 11 verhaalt, zelfs nog een tweede uitlating van dezelfde strekking. Immers: als Jezus het bericht ontvangt van Lazarus' ziekte, dan wacht Hij met het vertrek naar Bethanië, tot Lazarus is gestorven. Hij zegt dan tot Zijn discipelen: „Lazarus is gestorven, en het verblijdt Mij om u, dat Ik daar niet geweest ben, opdat gij tot geloof komt” (11 : 14, 15).

Als de Vader dus in 12 : 28 zegt „Ik heb Mijn Naam verheerlijkt”, dan zullen we moeten denken aan de opwekking van Lazarus. Had Jezus niet zelf bij voorbaat ge-

zegd, dat diens ziekte er was „om de heerlijkheid Gods” (11 : 4)?

En nu het tweede: „Ik zal Mijn Naam nogmaals verheerlijken”. Waarop doelen deze woorden?

Wij moeten er op letten, dat de opwekking van Lazarus het laatste teken is, dat Johannes ons van den Heer Jezus vermeldt. Na dit opzienbarend vertoon van goddelijke macht komen de Joodse leidlieden tot het besluit, dat Jezus moet sterven (11 : 53). Spoedig daarna verbergt Jezus Zich voor de schare (12 : 36). Op dit punt van zijn evangelie last Johannes een ‚slot-beschouwing’ in over de vele tekenen die Jezus gedaan had, en ondanks welke Hij geen geloof had gevonden. Daarna komt (hfdst. 13 en volgende) het afscheid in de kring der discipelen.

Naar het mij voorkomt, kunnen we deze woorden „Ik zal Mijn Naam nogmaals verheerlijken” dan ook niet laten slaan op een wonder door Jezus tijdens Zijn omwandeling verricht, maar moeten we hier denken aan de opwekking van Jezus zelf door den Vader.

Daarop had zich ook bewust de bede van Jezus gericht. Hij weet, dat Hij sterven moet (12 : 24) en die gedachte ontroert Hem (vs. 27). Wat zal Hij nu bidden? Niet, dat de Vader Hem het sterven bespaart, maar dat Zijn sterven, evenals dat van Lazarus, ja méér nog dan dat van Lazarus, moge dienen tot verheerlijking van Gods Naam, doordat n.l. de Vader Hem uit het graf doet verrijzen.

D. Holwerda.

Verdraagzaamheid . . .

een mooi woord voor een kwade zaak?

III

De praktijk

In het verleden hebben de kerken deze goede verdraagzaamheid dan ook vaak getoond. Er is in „Opbouw” reeds gewezen op het doen van dr. Kuiper t.a.v. art. 36 N.G.B. Hij bestreed dit artikel publiek, voordat de kerkelijke vergaderingen erover geoordeeld hadden. Prof. Kamphuis schrijft in „De Reformatie” dat dit een radicale vertekening van de historie is²⁰⁾.

Waarom? Hij schrijft „Op die vraag moet het antwoord luiden: we hebben nooit kunnen begrijpen, dat men juist Kuiper zo graag als kroongetuige aanvoerde voor de verdediging van een gedragslijn als van ds T (elder). Want zeker hij heeft reeds betrekkelijk vroeg in zijn publieke optreden bezwaar tegen een onderdeel van art. 36 ingebracht. Maar hij stond toen nog binnen het Hervormde Kerkgenootschap. Dat betekent: er waren voor hem geen wettige kerkelijke vergaderingen, waaraan hij zijn bezwaar kon onderwerpen. Als zodanig mochten de hervormde besturen zelfs niet gelden.”

Iets verder: „En de synoden door de kerken der doleantie gehouden (dus tussen 1887 en 1892) golden slechts als voorlopig, inzonderheid met het oog op de nagestreefde vereniging met de chr. gereformeerden. Dat bekende ondermeer: deze vergaderingen konden geen kwesties der leer in behandeling nemen. Eerst vanaf de synode van 1893 der (verenigde) Gereformeerde Kerken kan het bezwaar klem krijgen. Maar heeft Kuiper dan niet ten onrechte nog tot 1905 gewacht? Geen denken aan. Reeds op de eerste synode na 1893 die van Middelburg-1896 trekt hij met anderen aan de synodale bel²¹⁾.”

Ik begrijp dit niet helemaal. Als ik Prof. Kamphuis goed versta, dan stelt hij, dat dr. Kuiper vóór 1893 wel de belijdenis mocht bestrijden en daarna niet meer. Voor de doleantie omdat hij nog in de Hervormde kerk was, daarna omdat de dolerende kerken nog slechts voorlopige synoden hielden. Maar de binding aan de belijdenis is toch niet afhankelijk van de vraag of wij het ondertekeningformulier onderschreven hebben. Ook zonder ondertekeningformulier zijn we immers gebonden aan de belijdenis van onze kerken. Het anders te zeggen zou een al te formele opvatting van het ondertekeningformulier zijn. We zitten vast aan onze belofte, niet maar alleen omdat we het beloofd hebben, maar omdat we vast zitten aan de leer der apostelen. En dat gold voor Kuiper ook. Bovendien is het me niet duidelijk waarom voorlopige synoden zich niet bezig zouden mogen houden met de leer. Men kan het verstandig vinden, dat men dat niet doet. Om alle mogelijke redenen. Maar verboden is het niet. En als men dus, om welke reden dan ook, het verstandig vindt zich voorlopig niet met de leer bezig te houden, is dat geen vrijbrief om intussen wel publiek tegen de belijdenis te schrijven.

Bovendien: Prof. Kamphuis stelt terecht dat Kuiper met anderen aan de synodale bel trekt in 1896. En bij die anderen behoorden ook de hoogleraren van de School te Kampen. Wielenga, Noordtzijs, Bavinck, Lindelomb, Biesterveld. Lector D. K. Wielenga schreef dan ook in „De Schaapskooi” van 15 oktober 1960 consequenter: „En ik vind het maar ronduit misselijk, wanneer ze dan plechtig zeggen, in de hoogdravende kerkelijke stijl van hun en onze dagen: „overmits zij niet anders onderstellen konden, dan dat dit gravamen genoegzaam aan hun medeleden bekend was”. De hoogleraren in Kampen en ds Donner, de zendingsdirecteur, die er ook bij was, waren in ieder geval toch wel gebonden aan het ondertekeningformulier. En daarom gaat de vergelijking van dit geval met dat van ds Telder wel degelijk op.

Voor het goede begrip is het wellicht nuttig mee te delen dat het mij niet gaat om de verdediging van ds Telder. Ik ben ook van mening dat hij zijn boek niet had mogen uitgeven. Ook deel ik de mening van ds D. K. Wielenga over de historie-Kuiper in dit ver-

band. Maar noch de hoogleraren in 1896, noch ds Telder nu behoeven nagezeten te worden, als vast staat, dat dit toch niet de onder ons afgesproken manier is.

En wie denkt niet aan het geval ds Telder, als Calvin schrijft „Want welke kerken zouden om dit ene uit elkaar gaan, wanneer de ene, niet uit lust tot twisting, niet uit hardnekkigheid om staande te houden meent, dat de zielen, wanneer ze uit de lichamen verhuizen, naar de hemel opvaren, en de andere niets zekers durft te zeggen aangaande de plaats, maar toch voor zeker houdt, dat de zielen den Here leven?²²⁾”.

Er is verder in „Opbouw” al gewezen op de houding van de kerken t.a.v. ds J. van Andel, die afweek van art. 37 N.G.B. Een voorbeeld dat ik tot nu toe niet weersproken zag. Ook is herinnerd aan Prof. Deddens, die openlijk een wijziging van art. 30 N.G.B. voorstelde, omdat hij op dit punt de K.O. beter acht. „Moet onze Kerkenordering veranderd worden naar de Belijdenis, of dient de Confessie zich te conformeren aan de Kerkenordering? Naar onze mening ongetwijfeld het laatste. Want art. 30 met de bewuste uitdrukking is copie van een Frans model, en dit model reikt naar Rome²³⁾”.

Prof. Kamphuis bestrijdt de geldigheid van dit voorbeeld. Om twee redenen. De eerste is omdat er discrepantie bestaat op dit punt tussen de kerkelijke papieren zelf. En in de tweede plaats omdat Prof. Deddens nadrukkelijk naar de kerkelijke vergaderingen verwees²⁴⁾.

Er is voorzover ik weet niemand die het doen van Prof. Deddens confessionalistisch zou willen veroordelen. Maar het punt in geding is niet alleen of men de kerkelijke weg gaat maar óók of men de belijdenis publiek mag bestrijden buiten de kerkelijke weg om. En dat heeft Prof. Deddens wel gedaan. Niet ernstig. Zeker! Maar laten we niet met twee maten meten.

Deed de Dordtse synode zondig om ter wille van de Engelse afgevaardigden, aanhangers van het episcopale stelsel van kerk-

regering, een aantal artikelen van de belijdenis van revisie uit te sluiten? Was dit overdeven beleefdheid? Of rechte christelijke verdraagzaamheid in de geest van Calvin? De vraag stellen is hem beantwoorden. En wie heeft erover gedacht Herman Bavinck te schorsen en af te zetten toen hij een synodebesluit over de N.C.S.V. praktisch naast zich neerlegde? Indien iemand de Here Jezus niet liefheeft, die zij vervloekt. Maar ook die alleen.

Mooi woord voor mooie zaak

Ik wil niemand het recht ontzeggen te strijden tegen alles wat hij niet acht in overeenstemming met Gods Woord. Integendeel. Dat te doen is kenmerk van Gereformerd-zijn. Maar daarbij zullen we de Schriftuurlijke verdraagzaamheid hebben te vertonen.

„Zovelen als wij volmaakt zijn, laat ons hetzelfde gevoelen indien gij iets anderszins gevoelt, ook dat zal u God openbaren” (Fil. 3 vers 15). Calvin tekent erbij aan: „Geeft hij niet voldoende te kennen, dat verschil van mening over zulke niet zo noodzakelijke zaken, geen oorzaak van scheiding behoren te zijn onder Christenen? Het is in de eerste plaats wel zaak, dat wij in alles eensgezind zijn; maar aangezien er niemand is, die niet door enige nevel van onwetendheid omhuld is moeten wij of geen kerk overlaten, of het misverstand vergeven in die zaken, in welke men, zonder de hoofdsom der religie te schenden en zonder verlies der zaligheid, onwetend mag zijn²⁵⁾”.

Verdraagt elkanders moeilijkheden. Draagt elkanders lasten. Dat zegt Paulus zelfs tegen de Galaten! Hij bedoelt de zondelasten²⁶⁾. Zo vervullen wij de wet van Christus.

Amelink

²⁰⁾ „De Reformatie”, jrg 38, blz. 176.

²¹⁾ „De Reformatie”, jrg 38, blz. 168.

Deze onderstrepingen zijn van Prof. Kamphuis.

²²⁾ Institutie, IV, I, 12.

²³⁾ P. Deddens, De Positie van de Diakenen ten aanzien van den Kerkeraad, blz. 16.

²⁴⁾ „De Reformatie”, jrg 38, blz. 192.

²⁵⁾ Institutie, IV, I, 12.

²⁶⁾ Greijdanus, a.w., blz. 338.

Jeugd en Prediking

I

In maart van dit jaar sprak ondergetekende over bovenstaand onderwerp voor een ringkringvergadering van jeugdverenigingen in den lande. Terwille van het algemeen belang van de zaak kwam publicatie hem nuttig voor, niet zozeer om wat gesproken werd als wel om wat uit de kring der jongeren zelf werd opgemerkt en gevraagd. Vanuit de verenigingen had men n.l. tevoren aan de referent schriftelijk doen toekomen wat het resultaat was van een bespreking over het onderwerp, zodat deze daarmee rekening kon houden en daarop in kon gaan; deze methode was gevolgd op voorstel van ondergetekende zelf en bleek later ook veel voor te hebben bij de gebruikelijke van vragen na het referaat.

Voordat nu in het volgende nummer een begin gemaakt wordt met het afdrucken van het referaat, moge hier eerst volgen wat vanuit de verenigingen werd geschreven. De zaak van de prediking blijkt ook onder de jongeren gelukkig te leven. Ze hebben hun gezonde en frisse critiek, maar daar komt hun meeleven in uit. Dat mag in deze tijd een verblijvend verschijnsel heten.

Tevoren nog één opmerking: zowel bij de vragen en opmerkingen als in het referaat is zonder meer uitgegaan van de plaats die de ambtelijke bediening van Gods Woord in de bijbel en in onze kerken heeft. Dat was niet in discussie. Het ging alleen over de vraag: hoe moet er gepreekt worden? Niet over het „dat” en het „wat” van de prediking.

Vereniging a bracht het volgende naar voren:

1. een preek moet niet dogmatisch zijn

2. een preek moet fris zijn
3. de jongere jeugd moet het ook kunnen begrijpen, dus eenvoudig
4. bij een preek moet er niet zoveel herhaald worden
5. een preek moet concreet zijn
6. de dominee moet er zelf achter staan
7. waarom is het 3e punt vaak het stiefkind?
8. waarom wordt er zoveel aandacht aan de catechismus besteed?

Vereniging b schreef:

de preek moet in de eerste plaats zijn naar Gods Woord en naar de belijdenis van onze Geref. Kerken. Gods liefdevolle genadewerk in Christus moet hierbij steeds in elke preek in het centrum staan. Dit de ongelovige tot oordeel en de ootmoedige gelovige tot troost en bemoediging in dit vaak moeilijke en strijdvolle geloofsleven. Verder moet de preek duidelijk zijn, zo dat jong en oud er mee bezig zijn en er lering uit kan trekken voor zijn geloofsleven.

Uit vereniging c kwamen de volgende opmerkingen:

1. Gods Woord alleen, niet meer en niet minder
  2. Gods Woord doorgeven, zodat de gemeente het gaat verstaan als het Woord van God, dat het heil met zich meebrengt
  3. in een taal en stijl, die eenvoudig zijn
  4. actueel, voor een bepaalde gemeente in een bepaalde tijd
  5. de dominee moet studeren
  6. hij moet niet gewild populair zijn
- Verder is het voor ons erg moeilijk, omdat wij preken slechts aanhoren en ze niet maken.

Vereniging d had de volgende wensen:

1. het belangrijkste is dat de preek zuiver exegetisch is; eventuele toepassingen moeten wel genoemd worden, doch deze dienen geen hoofdzaak te zijn; hierbij moet de heilshistorische lijn sterk in aanmerking worden genomen
2. de preek moet niet te ingewikkeld zijn, maar net even boven het intelligentiequotiënt der gemeente liggen
3. de predikant dient te streven naar een zekere afwisseling

Vereniging e schreef: hoe moet er geprekt worden?

1. kort maar krachtig (niet 3x hetzelfde zeggen met andere woorden)
2. meer toepasselijk dan verklarend
3. toepasselijk op omstandigheden in de gemeente, in de kerk, enz. dus actueel.
4. concreet
5. kinderen aanspreken
6. voorbeelden vooral kort; geen verhalen in de trant van: laatst ontmoette ik...
7. bijbelse verhalen niet al te fantastisch projecteren in deze tijd; dan gaat er iets verloren van het gezag dat de bijbel zonder meer al heeft
8. levendige toon, maar niet hysterisch worden
9. de tekst zo nauw mogelijk begrenzen
10. vervolgpreden: daar zijn de meningen verdeeld over; de één zegt: graag en de ander heeft ze liever niet
11. tussen 2e en 3e punt niet zingen; verder graag zingen
12. de toepassing zo mogelijk in de hele preek verwerken; dat boeit, men denkt dan; hoe loopt het voor mezelf af?

Dit alles moge dan ter overpeinzing en zelfonderzoek aan alle collega's-predikanten worden aangeboden!

(Wordt vervolgd)

C. P. Plooy

BOEKBESPREKING

Nelson Glueck, **Rivieren in de wildernis, een geschiedenis van Negeb.** Kampen, J. H. Kok N.V., 1962, 232 pag. Vertaling: Dr. C. N. Impeta. Prijs f 9.50.

In dit boek biedt de Amerikaanse archeoloog Nelson Glueck, bekend door zijn oudheidkundige onderzoekingen in de Jordaanse en het Overjordaanse (waarvan de resultaten beschreven staan in zijn niet in het Nederlands vertaalde boeken *The River Jordan* en *The Other Side of the Jordan*), een overzicht van zijn ontdekkingen in dat gedeelte van de staat Israël dat bekend staat onder de naam Negeb. De Negeb, de bijbellezer beter bekend als „het Zuiderland”, is een driehoekig gebied — ongeveer begrensd door Berseba, de zuidelijke uitloper van de Dode Zee en de golf van Aqaba — in het zuiden van de huidige staat Israël, ten noorden van het Sinaïgebied gelegen. Dit gebied, gedurende de laatste vijftienhonderd jaar slechts bekend als ontoegankelijke wildernis, waar enkele nomaden stammen een moeizaam bestaan vinden, wordt thans door de staat Israël weer vruchtbaar en bewoonbaar gemaakt. Met een laatste gigantische uiting van pioniersactiviteit wil men deze streek door uitgebreide irrigatiewerken tot cultuurland herscheppen, opdat landbouw nederzettingen en industrieën er een nieuw arbeidsterrein kunnen vinden. Men zou kunnen denken dat onze technische twintigste eeuw de eerste is, die een dergelijke wildernis weet om te toveren in vruchtbaar land. Toch is dit geenszins het geval. Reeds vele eeuwen geleden wonden en werkten hier mensen, bloeiden er nederzettingen en kerken, en stroomde het water er in kanalen en vijvers. En zoals altijd hebben deze mensen de sporen van hun activiteit in het landschap achtergelaten. Het raadsel van deze oude culturen — die zelfs een van de stimulerende factoren geweest zijn bij de jongste israeliesche krachtsinspanning — te ontwarren is de taak geweest die Nelson Glueck zich gedurende de laatste tien jaren gesteld heeft en waarvan hij in dit boek een boeiend relaas biedt.

Door jarenlange, onder zeer moeilijke omstandigheden uitgevoerde onderzoekingen heeft hij de geschiedenis van dit merkwaardige stuk Palestina stukje voor stukje weten te reconstrueren, vanaf praehistorische tijden, totdat de vloedgolf der Islam ook hier de cultuur deed verdwijnen. Deze geschiedenis is niet slechts cultuurhistorisch zeer belangrijk — ze geeft een uniek beeld van de menselijke strijd voor het bestaan in een streek waar bodemgesteldheid en

klimaat dit bijna onmogelijk maakten —, vooral verdient zij onze aandacht omdat dit stuk Palestina juist in de oud-testamentische en vroeg-christelijke tijd zijn grootste bloei beleefde. De ontdekkingen hier gedaan dragen zodoende bij tot een beter begrip der oud-testamentische verhalen en nieuw-testamentische kerkgeschiedenis. Als men zich realiseert dat in dit gebied Abraham (Gen. XX 1v.), Israël onder leiding van Mozes (Num. XX en XXI; Kades is het hart van de Negeb!), David tijdens zijn vlucht voor Saul (I Sam. XXVIII 10v.), Salomo (terwille van zijn metaalindustrie en het openhouden van de handelswegen naar Arabië) en later de koningen van Juda (om er een verdedigingslinie tegen het steeds dreigende Egypte op te werpen) gehuisd en gewerkt hebben, en men bedenkt dat gedurende de eerste eeuwen onzer jaartelling hier een christelijk leven, met honderden byzantijnse kerken, bloeide, beseft men direct hoe waardevol de daar gedane vondsten voor iedere gelovige zijn.

Dit boek is geen wetenschappelijk verslag van de archeologische ontdekkingen door Glueck gedaan. Dat is elders gepubliceerd. In dit boek heeft hij de door hem bereikte cultuurhistorische resultaten als het ware ingebed in een geschiedenis van de oudtestamentische en vroeg-christelijke tijden. Zijn primaire doel was hier: aantonen hoe zijn ontdekkingen bijdragen tot een beter begrip van het Oude Testament en latere perioden, waarbij hij natuurlijk wel eens exposés biedt die meer op details van de vondsten en de geschiedenis ingaan (de koperindustrie bij de golf van Aqaba, de prehistorische nederzettingen bij Bersheba, de geschiedenis der Nabateërs enz.). In het licht van de door hem bereikte resultaten laat hij de lezer de omzwervingen van Abraham, Israël en David, en de politiek van Salomo, Josafat en Uzzia opnieuw beleven in hun archeologisch-historische context. Hij wil die verhalen werkelijker en begrijpelijker maken. Dat hij hierbij wel eens te veel wil illustreren en commentarieren en dat zijn resultaten, meer gebaseerd op bodemonderzoek dan op volledige opgravingen, soms enigszins gewijzigd dienden te worden (zoals voor het overjordaanse is gebleken bij de Nederlandse opgravingen te Deir-Allah (Sukkoth?), en voor de Negeb door de jongste Israëliësche onderzoekingen van de kopermijnen te Ezeon-Geber) doet aan de waarde van zijn uiteenzettingen en historische reconstructies weinig af. Zijn boek is voor ieder die belang stelt in de „couleur locale” en het historisch-geographisch kader der oud-testamentische verhalen zeer lezenswaard.

Het boek is in het Nederlands vertaald door Ds. C. N. Impeta. Zijn vertaling is zeer consciëntieus gemaakt, maar toch als geheel weinig bevredigend. Een zich te nauw binden aan de engelse woordkeus en zinsbouw en een te krampachtig iedere nuance in het Nederlands te willen weergeven, hebben zware, moeilijk leesbare en soms on-nederlandse zinnen en zeggwijzen doen ontstaan (p. 8 „het duurde voort tot in het grootste deel van het derde duizendtal jaren v. Chr.”, i.p.v. „het duurde tot ver in het derde millennium v. Chr.”; p. 46: „... een hiermede overeenstemmende klaarlijkheid van de aanwezigheid van een „koperen tijdvak” zou zijn waargenomen”, i.p.v. „even duidelijk blijken van... zouden zijn ontdekt”; p. 51: „Onder deze behoren” i.p.v. tot; p. 198: „niets kan verder van de waarheid zijn verwijderd”, i.p.v.: „niets is meer bezijden de waarheid”; enz. enz.). Bepaald onjuist is het te spreken van de „zuil” van koning Mesa (p. 20); in 2 Kon. 3 is niet Elia maar Elisa aan het woord (p. 31); Tarsische schepen (p. 128) bestaan evenmin als Oost-Indische vaarders. Al is het boek keurig uitgegeven, het feit dat van de bijna 50 platen in de Amerikaanse editie er maar elf zijn overgebleven en het ontbreken van iedere kaart, verminderen de waarde van dit archeologische en van aardrijkskundige aanduiding en plaatsnamen wemelende boek aanmerkelijk. Het is werkelijk jammer dat dit zo belangwekkende werk een zo onbevredigende nederlandse bewerking heeft gekregen.

Leiden.

K. R. Veenhof.

PERSSCHOUW

CALVIJN, DE MAN VAN DE VERENIGING DER KERKEN.

I.

In het franse theologische tijdschrift *La Revue Reformée* verscheen onlangs van de hand van Jean Cadier een artikel over het bovenstaande thema. Mej. Dam was zo vriendelijk het te vertalen en uit haar vertaling nemen we de hoofdmoot ervan graag in onze *Persschouw* op.

Calvijn leerde dat de gemeenschap der kerk door twee banden wordt samen gehouden namelijk door de eenstemmigheid in de gezonde leer en door de broederlijke liefde. En dan zo dat de gemeenschap der liefde zo afhangt van de eenheid des geloofs, dat de laatste het begin, het einde, kortom de enige regel der eerste

moet zijn. In het volgende artikel kan men lezen hoe Calvijn geleid door dit beginsel, de eenheid der kerk metterdaad zocht te verwezenlijken.

Hier volgt het eerste gedeelte van het artikel van Cadier.

Calvijn, man van de eenheid! Deze titel kan wel ongerijmd lijken, een moeilijk vol te houden bewering. Hoe, zou Calvijn, de fanaticus bij uitnemendheid, de geweldenaar die, al is hij niet de eerste geweest die de breuk met Rome heeft afgekondigd, die breuk in ieder geval volkomen definitief heeft gemaakt, zou de man van de brandstapel van Servet, een man van de kerkelijke eenheid kunnen zijn en niet de aanstichter van een kerkscheuring? Wie zo spreekt kent van Calvijn slechts een door eeuwen van laster willens en wetens vervalst beeld. Maar wie dit beeld afwijst en zich buigt over de eigen woorden van de Reformator, zal iets heel anders zien, namelijk de wil tot toenadering, die van hem, mogen we de huidige commentatoren geloven, een man van het juiste midden heeft gemaakt.

Toch moet al dadelijk vastgesteld worden dat de houding van Calvijn ten opzichte van de Kerk van Rome duidelijk afwijzend is. Als theoloog van de tweede generatie van de Hervorming, heeft Calvijn de afscheiding gekozen en zich aangesloten bij een reeds meer dan vijftien jaar bestaande beweging, die, naar het moedige woord van Luther, Europa reeds als door een grondzee in beroering had gebracht. Laten we trouwens niet vergeten dat de monnik uit Wittenberg zich niet van Rome heeft afgescheiden, maar eerder verjaagd is; hij is in de ban gedaan, na gesommeerd te zijn, zijn dwalingen te herroepen, hij is verstoten na zich in vertrouwen tot de Paus te hebben gewend. Calvijn, die bijna twintig jaren daarna begint te schrijven, behoeft zich niet de afscheidingsvraag te stellen, de afscheiding is een feit. Hij weet alleen dat de Kerk van Rome de „Lutherse” vervolgt, ze aan de wereldlijke rechter overlevert om verbrand te worden, ze valselijk van revolutie beschuldigt. Dus kiest hij partij spreekt over de leer van Rome als over een diepe modderpoel waaruit hij door Gods genade is opgetrokken. In hartstochtelijke bewoordingen schrijft hij aan kardinaal Sadolet: „Dus wanneer gij nu een juistere beschrijving dan de uwe van de Kerk wilt toelaten en aanvaarden zeg dan voortaan dat zij de vergadering is van alle heiligen die, over de gehele wereld verbreid, te allen tijde uiteengejaagd, en toch bijeengehouden door de leer van Christus alleen, en door Zijn Geest alleen, de enigheids geloofs in broederlijke eendracht en liefde bewaart en in toepassing brengt. Welnu, dat wij met die Kerk enig geschil hebben, ontkennen wij; veeleer willen wij, daar wij haar als moeder vereren, altijd in haar armen gekoesterd blijven”.¹⁾

Voor Calvijn is er dus een ware Kerk en een valse Kerk. De ware Kerk is die welke te allen tijde trouw aan het Woord is geweest. „Gij weet wel, Sadolet, dat wij niet alleen betel overeenstemmen met de Kerk der oudheid dat gij, maar ook niets liever willen dan dat dat aloude gelaat der Kerk hersteld en in zijn oude toestand teruggebracht kan worden, dat gelaat dat, door onwetende mensen vervormd en bezoodeld, en door de Paus en zijn aanhang laf verscheurd en bijna vernietigd is.”²⁾ Calvijn wil niet een andere Kerk stichten, hij wil aan de Kerk haar karakter uit de apostolische tijden teruggeven, de vroegere toestand, waarvan ons de Kerkvaders verhalen, herstellen, de bouwvallen weer oprichten, „de dingen die in de Kerk verdorven of daaruit verdreven zijn in hun eerste luister herstellen”. Calvijn wil dus de Reformatie van de Kerk, haar vernieuwing, niet de volkomen afscheiding. Hij wil een gezuiverde, niet een nieuwe Kerk. Aan deze hoop is de bodem ingeslagen. Men heeft zich in stellingen ingegraven. Van R.K. zijde werd op hetzelfde ogenblik dat de Reformatie in Genève werd georganiseerd (1546—1563), het Concilie van Trente, ook wel het Concilie van de Contra-Reformatie geheten, gehouden. In 1547 schrijft Calvijn zijn verhandeling over *De acta van het Concilie van Trente tezamen met het geneesmiddel tegen het vergif*, dat in uiterst gestrenge bewoordingen is gesteld. Laat men dus goed begrijpen dat de Reformator in naam van het Woord Gods een zeer felle strijd tegen de Roomse Kerk heeft gevoerd. Maar, tegelijkertijd heeft hij over de Kerk van Christus gesproken, over het universele lichaam van de Kerk en heeft laten zien welke de voorwaarden voor haar Eenheid zijn.

Het eerste hoofdstuk van het vierde boek van de *Institutie* draagt dit veelzeggend opschrift: „Over de ware Kerk, waarmede wij de eenheid moeten onderhouden daar zij de moeder aller gelovigen is”. In het begin van dit hoofdstuk verklaart hij, het woord van Cyprianus citerend, (Over de Christelijke eenheid, hoofdstuk VI): „Het is niet geoorloofd deze twee dingen, die God samengevoegd heeft te scheiden, namelijk dat de Kerk de moeder is van allen waarvan Hij de Vader is”. (IV, I, 1). „Wij moeten denken aan een eenheid van de Kerk, waarin wij, naar

onze overtuiging waarlijk ingeplant zijn, want als wij niet met alle andere leden verbonden zijn onder ons gemeenschappelijk Hoofd Jezus Christus, kunnen wij geen hoop hebben op de toekomstige erfenis. Daarom wordt de Kerk katholiek of algemeen genoemd, omdat men er geen twee of drie van kan maken zonder Jezus Christus te scheuren, hetgeen een onmogelijkheid is" (I, 2). Buiten de schoot dezer Kerk kan men geen vergeving der zonden, noch enige zaligheid verwachten (I, 4). Het is gevaarlijk, ja dodelijk, zich afzijdig te houden van de Kerk of zich van haar af te scheiden (I, 4). „Overall waar de prediking van het Evangelie eerbiedig wordt aangehoord en de sacramenten getrouw worden bediend, daar verschijnt voor een tijd een zekere vorm van Kerk, waaraan men niet mag twijfelen, welker gezag of vermaningen niet geminacht, welker raadgeving niet verworpen, welker berispingen niet met spottend ontvanger mogen worden. Nog veel minder is het geoorloofd zich daarvan af te scheiden of de eenheid er van te breken. Want God acht de eenheid van Zijn Kerk zulk een groot goed, dat Hij degene die zich afscheidt van een of andere Christelijke gemeenschap, waar Zijn Woord en Zijn sacramenten worden bediend, als verrader of afvallige beschouwt... Daaruit volgt dat wie zich van haar afscheidt God en Christus verloochent. Daarom des te meer moeten wij ons hoeden voor deze zo misdadige scheiding — waardoor wij trachten, zoveel het aan ons ligt, de waarheid Gods ten onder te brengen en ons waardig maken dat Hij ons met het grote geweld van Zijn toorn bliksemt om ons te verpletteren" (I, 10). „Als er onenigheid onder ons heerst, zijn wij vervreemd van God" (Commentaar op de brief aan Efeze, preek 22, Op. Calv. 51/520).

De zo juist aangehaalde woorden hebben zulk een kracht, dat men ons zal vragen: Waarom heeft Calvijn zich afgescheiden van de in zijn tijd bestaande Kerk, die een geschiedenis van zestien eeuwen achter zich had? Waarom heeft hij die eenheid verbroken, die men volgens hem niet mocht breken? Heeft hij zichzelf met zijn eigen woorden niet veroordeeld? Wij gissen de spanning van deze tegelijk zo scherpe en zo moedige geest, de geweldige strijd die hij inwendig heeft moeten voeren alvorens positie te kiezen. Maar de Kerk van Rome was in die XVIe eeuw niet de Kerk waar het Woord zuiver werd gepredikt en aangehoord, waar de sacramenten volgens de instelling van Christus werden bediend, zoals de definitie luidt die Calvijn van de kenmerken der ware Kerk heeft gegeven (I, 9). Het was de Kerk die hen, die tot de zuiverheid der prediking wensten terug te keren, op de brandstapel bracht. Het was de Kerk waar de dienst des Heren door verschillende vormen van bijgeloof onkenbaar was geworden. „Wij behoeven dus niet te vrezen dat wij, door de deelneming aan die schanddaden te beëindigen, ons afscheiden van de Kerk Gods. De gemeenschap der Kerk is niet ingesteld met de bepaling dat zij ons een band moet zijn om ons tot afgodendienst, goddeloosheid, onwetendheid aangaande God en andere boosheden te dwingen, maar integendeel om ons in de vreze Gods en de gehoorzaamheid aan Zijn Woord staande te houden" (II, 2). Om de prediking van het Evangelie der zaligheid alleen door de genade Gods te handhaven en zo God groot te maken, Die alleen redt en van hen die Hij zalig maakt alleen het geloof in Zijn werk vraagt, moest Calvijn zich wel afscheiden van de Kerk van het Pausdom. En dat geschiedde stellig niet zonder grote smart.

„De oude jévé"

De bekende friese schrijver, dichter, journalist Fedde Schurer, thans hoofdredacteur van de Friese Koerier, lid van de P.v.d.A., pacifist, schreef een interessant artikel in het genoemde blad naar aanleiding van het vijf en zeventigjarige bestaan van de (synodale) Bond van Geref. Jeugdverenigingen.

Fedde Schurer, een ex-gereformeerde, is in zijn jeugd blijkbaar ook lid van een „J.V." geweest. Hij behoort kennelijk tot de velen die wel met de gereformeerde kerken hebben gebroken maar er toch innerlijk nooit van losgekomen zijn.

Hier volgt het stuk. Het heeft de titel: De oude jévé.

De Bond van gereformeerde jeugdverenigingen, vroeger „Nederlandse Bond van Jongelingsverenigingen op Gereformeerde Grondslag" viert haar 75-jarig bestaan. Dit feit zal voor tienduizenden in den lande, die of tot deze kring behoren of er toe behoord hebben een bloeiend veld van herinneringen oproepen. In de tegenwoordige jeugdorganisatie zal men de oude J.V., zoals wij haar kortweg pleegden aan te duiden, nauwelijks herkennen. Ook zij immers heeft, hoe kan het anders, de gedaanteverwisseling van de tijd ondergaan.

Maar in haar oude vorm betekende zij voor ons niet alleen een vriendenkring en een vrije tijdsbesteding, maar een leerschool en een vormingsinstituut waarvan men soms tegen wil en

dank iets meenam. Zij had daarbij een eigen gezicht, een mate van zelfstandigheid die de buitenstaander niet zou vermoeden. Zo staat ons nog levendig voor de geest dat in de jaren van de eerste wereldoorlog, toen het leidende anti-revolutionaire dagblad De Standaard onder Dr. A. Kuyper een sterk pro-duitsche politiek voerde, het Gereformeerd Jongelingsblad ons week aan week verkwikte met een zo helder protesterend geluid, dat het amper door de beugel der toen door de overheid angstvallig bewaarde neutraliteit kon glippen. De meest befaamde redenaars van die dagen rekenden het zich een eer, op hemelvaartsdag de grote rede voor de Bondsdag te kunnen houden.

De Jongelingsvereniging was toen een „Männerbund"; meisjes kwamen er niet aan te pas. Die hoorden op Dorcas, en kregen pas in later jaren een eigen organisatie die op vorming was gericht. De methode van de J.V. scheen misschien minder attractief dan die der tegenwoordige organisaties. Spelen en zaalsporten waren er niet bij, evenmin als amateurtoneel, dat wij als wereldgelijkvormigheid afwezen. Hoogstens kwam er op de feestelijke jaarvergadering een leerzame „samenspraak".

Het doel van de vereniging was de jongelingen op te leiden tot nuttige leden van kerk, staat en maatschappij, en volgens deze doelstelling was het programma samengesteld. De vergaderingen op zondagmiddag na kerktijd, duurden twee uren, waarvan het eerste uur gewijd was aan bijbelbespreking.

Verder vermeldde de rooster Nederlandse Geloofsbelijdenis Antirevolutionaire beginselen (aan de hand van „Ons Program" van Kuyper), maatschappelijke onderwerpen en letterkunde. Iets zakelijker gezegd dus: we bestudeerden theologie, politiek en economie.

De „bronnen", die hierbij nodig waren, stonden in de bibliotheek, en de „leidraad" leerde ons de weg in die bronnen te vinden. Ieder was bij toerbeurt inleider, en moest zijn inleiding in de nabespreking verdedigen.

Het is moeilijk te schatten welk een scholing dit betekende, zowel in de kennis der materie als in de hantering van het geschreven en gesproken woord voor jongens die merendeels geen andere opleiding dan lagere school hadden gekend. We legden in jeugdige overmoed het „wij Calvinisten" er misschien wel eens wat dik op, we waren wel eens wat vlot klaar met de veroordeling van valse en revolutionaire denkbeelden, maar we dachten en praatten er dan toch over.

Heel veel van wat we toen op de J.V. zelf moesten opgraven en leren ze tegenwoordig op school. Daarom zal het wel waar zijn dat de methode moest veranderen. Maar die oude vorm was in die tijd evenzeer noodzakelijk.

Men vindt de denkstructuren uit deze jeugdclubs nog heden ten dage in de Gereformeerde Kerken, en de Anti-revolutionaire Partij, en niet te vergeten ook in de Partij van de Arbeid. Hier is, om met de Prediker te spreken, brood uitgeworpen op het water, dat gevonden wordt na vele dagen.

Daarom is een gelukwens aan de opvolgster, die andere methoden volgt en ook meisjes in zijn rijen telt, hier volkomen op zijn plaats. Dat wij daarbij niet allereerst aan de toekomst denken, maar overstelpt worden door herinneringen aan het verleden, zij ons vergeven.

Goede oude J.V., gezegend zij je gedachtenis.

Je hoort in dit stuk een ontroerende nostalgie. Fedde Schurer heeft genoten op de „jévé". En er veel geleerd. Evenals duizenden en duizenden.

Het zou diep te betreuren zijn als wat steeds het eigenlijke werk van de „jévé" en de „emvé" is geweest in de verdrukking kwam, of nog erger, verdween.

C. V.

„Net als in '36"

In de Kerkbode van de Geref. Kerken van Noord-Holland schreef ds Doornbos weer een belangrijk, raak, ontdekkend artikel. Hij zette er boven: Een woord van Prof. Greijdanus, anno 1936. Ds Doornbos schreef het volgende:

„In het jaar 1936 heeft prof. Greijdanus een woord gesproken over de polemiek, niet over de polemiek in het algemeen maar over de polemiek zoals die gevoerd werd door hoogleraren, predikanten en andere schrijvers, allen leden van de Gereformeerde Kerken.

Wat is polemiek?

Het woordenboek zegt „twistgeschrift, penne-strijd, min of meer heftig dispuut in tijdschrift of krant". Voor de polemiek van de Gereformeerde broeders omstreeks 1936 geeft het woordenboek een zeer juiste omschrijving. Het was twistgeschrift, met de nadruk op twist.

Men kan de polemiek ook wel mondeling voeren en daarvoor vergaderingen beleggen en dan valt de nadruk evengoed op twist. Men komt samen tot twistige samensprekingen, al zegt men ook dat men samenkomt „om de zaak door te praten en zo tot eenheid van gevoelen te komen". Twistige samensprekingen zijn door de

Schrift verboden (Rom. 14 : 1). Desniettemin hebben ze alle eeuwen door welig getierd, vaak met de mening van de Schrift zelf als onderwerp, en met gebed geopend en met dankzegging gesloten. Tegen de Schrift in was er twistige samenspreking. Hoe zou men dan kunnen komen tot klaarheid over wat de Schrift zegt? Men toont immers met zijn twistige samenkomsten en met zijn twistig geschrijf dat men zich aan de Schrift niet wil onderwerpen, ondanks alle roem op Schrift en Belijdenis en voorgeven van strijden daarvoor.

Omstreeks 1936 was het onder de Gereformeerden erg met het twistig geschrijf en de twistige samensprekingen. Door de classis-Bolsward werd bij de generale synode van Amsterdam-1936 een verzoek ingediend met betrekking tot deze polemiek en aan de synode gevraagd „te willen bevorderen dat dit aangegeven kwaad beteugeld worde". Op de synode heeft prof. Greijdanus dit advies gegeven: „De synode overwegende dat ook door de pers in toon en inhoud van wat geschreven wordt alles vermeden moet worden wat onnodig in de gemeente onrust kan veroorzaken of pijn aan gelovigen aandoen, besluit er bij hen die menen polemiek te moeten voeren of anderzins de gemeente door de pers voor te lichten, in de naam van Hem, Die ons kocht met Zijn bloed, op aan te dringen dat zij in hun schrijven steeds tonen te betrachten de eis des Heren om de waarheid en de vrede lief te hebben, Zach. 8 : 19, vgl. vs 16, en niet anders te schrijven dan na biddend onderzoek en grondige studie". Al was het niet met de woorden van prof. Greijdanus, de synode kwam toch met een woord van vermaan in die geest. En toen nam het twistgeschrift in hevigheid toe. Ik zeg niet dat het toenemen van de hevigheid een gevolg is geweest van het vermaan van de synode, maar wel blijkt eruit hoe weinig invloed een vermanend woord van een synode heeft. 't Is trouwens het werk van een synode ook niet vermanend op te treden. De polemiek werd in alle hevigheid voortgezet. Men wilde zich niet onderwerpen aan de Schrift, die twisten en twistige samensprekingen en twistig geschrijf verbiedt. Men wilde zich niet onderwerpen aan de Schrift — wonderbaarlijk om te zeggen — men deed alsof men zo ijverde voor de Schrift en voor het gezag van de Schrift en „om des Heren en zijnes Huizes wil". En wat de droevige gevolgen ervan zijn geweest weten we. Die gevolgen kan men verwachten wanneer men zich niet aan de Schrift wil onderwerpen.

Prof. Greijdanus heeft de gevolgen ondervonden. Het komt wel meer voor dat de meeste en de zwaarste slagen neerkomen op de minst schuldige hoofden. 't Is zeven en twintig jaar geleden dat prof. Greijdanus deze woorden sprak. En het is vijftien jaar geleden dat deze broeder ontslapen is. Toen hij ontsliep was hij een oud man geworden, lichamenlijk was hij afgeleefd, en als ik mij niet vergis was hij geestelijk moe en verlangde hij naar rust. Het kloppen van de dood was hem welkom. Maar een aangename zaak is het voor hem geweest dat hij geen reden zag om ongerust te zijn over de polemiek van de vrijgemaakte broeders onderling. Onze doden hebben hun strijd uitgestreden. Zij rusten en behoeven niet meer te strijden en niet terug in de strijd. Wij kunnen ze niet terugroepen en zouden dat ook niet willen. Maar indien prof. Greijdanus vijftien jaar na zijn ontslapen kon opstaan en de vrijgemaakte pers kon lezen en samenkomsten van vrijgemaakten kon bijwonen, hoeveel redenen zou hij hebben om te zeggen: „Net als in '36. Hoe is het goud verdonkerd! En dat in zo korte tijd!" En hoeveel redenen zou hij hebben om zijn woorden van '36 te herhalen, niet tegen synodalen maar tegen vrijgemaakten.

In de dertiger jaren werd de polemiek niet alleen gevoerd in tijdschriften en kranten en in allerlei vergaderingen in de week maar ook wel des zondags in de samenkomsten van de gemeente bij de bediening des Woords, of althans bij wat voor bediening des Woords moest doorgaan. En bij die polemiek op de kansel werd in toon en inhoud niet alles vermeden wat onnodig onrust in de gemeente kon veroorzaken of pijn aan gelovigen kon aandoen, zoals prof. Greijdanus het uitdrukte. Indien prof. Greijdanus nu ter kerk kon gaan in meer dan één vrijgemaakte kerk en daar luisteren naar meer dan één vrijgemaakt predikant, hij zou kunnen zeggen: „Net als in '36. De inhoud is zo dat er onnodig onrust in de gemeente wordt gebracht, van grondige studie geen spoor, en de waarheid heeft het moeilijk, en de toon is kwetsend".

Verwachten wij andere gevolgen dan de gevolgen van de misstanden van de jaren dertig? Dan zullen wij in onze verwachtingen teleurgesteld worden, de gevolgen zullen dezelfde zijn, partijen en partijenschappen en verbroekeling en afbraak. Wie in de kerk een partij vormt doet tegen de Schrift, hij doet naar de geest van de wereld. Maar wie naar de geest van de wereld doet moet weten dat hij voor de wereld werkt en aan de wereld ten prooi valt. En wie een partij vormt, is die zo vreemd aan de wereld dat hij niet weet dat elke partij een tegenpartij heeft, of meerdere tegenpartijen? In de wereld vindt men dat wel eens mooi. Men meent daarin te zien de veelvormigheid van de rijkdom van

menselijke geest. En in de wereld is niets hoger dan de mens. Maar aan de andere kant heeft de wereld ook gauw genoeg van de partijenschappen en roemt ze de eenheid en de eendracht, en de macht door de eendracht. En ondanks de roem van de wereld op de veelvoudigheid van de menselijke geest wordt er in de wereld hard gewerkt om te komen tot de armelijke eenvormigheid in denken en doen.

De geest van de wereld is de kerk binnen-gevoerd.

Prof. Greijdanus wees er in '36 op dat door de pers in toon en inhoud van wat geschreven wordt alles vermeden moet worden wat onnodig onrust in de gemeente kan veroorzaken of pijn aan de gelovigen aandoen. In '36 was men daarin zo zorgvuldig niet, nu is men daarin ook zo zorgvuldig niet. Men spreekt en schrijft wat in de gedachte komt of wat men meent voor zijn doel te kunnen gebruiken. Rust of onrust in de gemeente komt niet in aanmerking. En hoe zal men gehoord worden als men niet spreekt op een hoge, scherpe, luide toon? Men gaat niet voor niets bij de wereld in de leer.

Prof. Greijdanus wees er in '36 op dat men niet anders moet schrijven dan na biddend onderzoek en grondige studie. Voor grondige studie had men toen geen tijd want men had het veel te druk met vergaderen en met spreken en schrijven. Aan studeren en nadenken kwam men niet toe. Zonder dat wist men al wel hoe het was en wie gelijk had. Maar na twintig, dertig jaar weten wij hoe onrijp toen alles was en wat een vergissingen er zijn gemaakt, bij grote zelfverzekerdheid. Wat er nu in '63 van het biddend onderzoek terecht komt weet ik niet maar als de geest van de wereld onder ons zo krachtig is kan het niet veel zijn. Voor grondige studie en voor nadenken heeft men geen tijd. Men moet schrijven, men moet naar vergaderingen, en zelfverzekerd weet men al wel hoe de zaken staan en wie gelijk heeft.

Als de geest van de wereld in de kerk is, gaat de Geest van Christus heen."

Ds Doornbos legt hier de vinger bij een gevaarlijke wond in het Gereformeerde leven.

Ik kan die misschien het beste zo omschrijven: Alle gereformeerden aanvaardden het gezag der Heilige Schrift! Als men aan dat gezag ook maar enigszins zou tornen zou al wat gereformeerd is de wapens grijpen.

Maar erkent men wel **concreet** het gezag van b.v. Rom. 12 : 9-21; 14 : 1, 10, 13, 19; 15 : 7; 16 : 17; 1 Cor. 1 : 10; 4 : 12; 10 : 33; Gal. 5 : 22; Ef. 4 : 1-3; Fil. 2 : 1-5; Col. 3 : 12; 4 : 6; Jak. 3 : 13-18 enz.?

Of maakt men zich met het oog op deze woorden schuldig aan ernstige, wijl metterdaad gepleegde Schriftkritiek?

C. V.

Over „Eindhoven"

Hier volgt het derde artikel van ds Van Zwoll over de verblijdende gebeurtenissen in Eindhoven. We geven het vooral door om de aandacht van onze lezers op „Eindhoven" te blijven vestigen. We moeten wat daar geschiedt een plaats geven in onze gebeden. Het is een wolkje als eens mans hand. En zoals vanzelf spreekt wordt wat in Eindhoven geschiedt — met de beste bedoelingen — ook fel tegengestaan. Een werkelijk naar elkaar toe komen van de gelovigen is nu eenmaal voor Satan een van de ergste dingen die gebeuren kunnen!

Ds Van Zwoll schreef het volgende:

Voldoet de „vrijgemaakte" prediking ons wel?

Op zichzelf is het verheugend dat ons kerkvolk de prediking nog altijd hoog aanslaat. Al kan het soms bevreemding wekken dat die hooggewaardeerde prediking niet altijd die vruchten heeft, die men er van zou verwachten.

Eén van de praktische problemen in de verhouding van onze kerken tot de vrijgemaakte gereformeerde kerken, is ook de prediking.

Voldoet die ons wel? En hoe is dat dan in Eindhoven? Is het zelfs niet gevaarlijk onze mensen die gereformeerde prediking voor te zetten?

Nu is het natuurlijk moeilijk om in het algemeen te spreken of te schrijven over „de" vrijgemaakte prediking. Ds J. H. Velema heeft in zijn boekje „Tussen de vuren" met citaten uit gedrukte vrijgemaakte gereformeerde preken, aangetoond, dat er nogal eens in deze prediking elementen worden gemist, die in een voluit gereformeerde prediking niet gemist mogen worden.

In de vrijgemaakte gereformeerde prediking wordt over het algemeen op de basis van het verbond de geloofseis geaccentueerd, waarbij dan vergeten kan worden dat de Geest van Christus ook vaak zoveel werk aan ons heeft om ons tot het kinderlijk geloof te brengen. Ook de gedachte van de doorgaande reformatie heeft in de prediking nogal eens een plaats gehad, waarbij de prediking de schijn gaf propaganda te zijn voor een bepaalde christelijke partij en een bepaalde christelijke school.

Is Eindhoven dit ontgaan? Of weet Eindhoven

zelf niet goed wat christelijke gereformeerde prediking is?

Weest u gerust. De prediking is bij de vele samensprekingen een zeer belangrijk onderwerp van gesprek geweest. Het getuigenis door de beide Eindhovense kerkeraden in 1958 tot de kerken gericht, spreekt daar duidelijk van. U kunt daarvan in dat getuigenis lezen: „Een en ander heeft niet altijd geleid tot volkomen overeenstemming, maar wel tot genoegzame eenparigheid van gevoelen op diverse punten, zodat we er van overtuigd zijn beide van harte in te stemmen met wat onze belijdenis in zondag 31 H.C. zegt omtrent de hantering van de sleutelen des hemelrijks. We zijn het er over eens dat in elke preek de oproep tot geloof en bekering moet doorklinken, dat de vruchten des Geestes, zoals met name de Dordtse Leerregels in Hoofdstuk III en IV, 12 daarvan spreken, hierin worden aangeduid en dat in overeenstemming met de Heilige Schrift de prediking moet rekenen met de zonden en zwakheden der gelovigen (zie o.m. zondag 44 H.C.), opdat zij kan vermanen en vertroosten naar de Schriften".

Hoe heeft men elkaar dus gevonden? Door met elkander de Schrift en de gereformeerde belijdenis te lezen! En toen hebben de beide kerkeraden gezegd: Inderdaad, aan deze vereisten heeft de zuivere prediking te voldoen. Wij zijn niet klaar met een mooie tekstverklaring zonder meer. Verkondiging is het Woord van God indragen in de concrete noden, moeilijkheden en mogelijkheden in de gemeente des Heeren.

Misschien valt u over de zin aan het begin van dit citaat: „Een en ander heeft niet altijd geleid tot volkomen overeenstemming...."

Ik geloof dat deze eerlijkheid alleen maar te waarderen is. We willen het in Eindhoven niet mooier maken dan het is. Wanneer zullen kerken, als ze verenigen willen, het in elk onderdeelje met elkaar eens zijn? Ik denk dat er dan nooit van vereniging sprake zal zijn. Toen in 1869 de afgescheidenen en de kruisgezinden met elkaar verenigden, waren ze het heus niet in elk onderdeel met elkaar eens. Maar men was het wel daarin met elkaar eens, dat het voor God niet verantwoord was, nog langer gescheiden op te trekken.

Verder, wat we binnen kerkverband niet kennen, moeten we dat elkander opleggen bij een vereniging van kerken? Is het nu zo dat we in onze kerken het altijd in elk onderdeel met elkaar eens zijn? Kennen ook wij niet de nuances? Is het bij ons in de prediking nu ook altijd koekoek-één-zàng? We weten wel beter. Gaan we daarom de kerken uiteenjagen? Wie begeert dan? De geschiedenis is ook hierin leerzaam. In 1857 moest de Christelijke Gereformeerde Synode, die te Leiden vergaderde, oordelen over de prediking. In die dagen werd ook niet overal gelijk gepreekt. En wat deed de Synode? Preken lezen en beoordelen? Welnee. De Synode las wat onze gereformeerde belijdenis zegt over de prediking. En ze zei nadrukkelijk: „Daar hebben we ons aan te houden". Zo werd de eenheid der kerken bewaard.

Dat is leerzaam voor onze samensprekingen met de vrijgemaakte kerken op plaatselijk niveau. Leest op dit punt Schrift en belijdenis. Zijn wij in de prediking voor geen enkele correctie vatbaar? En willen wij de vrijgemaakte broeders niet dienen door hen te wijzen op eventuele tekorten? En kan de Heere dat alles dan niet zegenen dat de broeders over en weer elkander vinden op dit punt?

(Wordt vervolgd)

Kerksplitsing Enschede-Zuid

De kerkeraad van Enschede-Zuid besloot de kerk te splitsen in twee zelfstandige kerken, n.l. een kerk Enschede-Oost (predikant Dr. R. H. Bremmer) en een kerk Enschede-Zuid/West (predikant: di. J. Kok en D. Zemel). Een commissie zal worden benoemd, die de kerkeraad van advies dient inzake de consequentie van een reële, verantwoorde boedelscheiding. Het genomen besluit draagt een voorlopig karakter en zal eerst worden uitgevoerd nadat de gemeente geïnformeerd en gehoord is.

Afscheid Ds M. K. Drost

Het wegens ziekte uitgestelde afscheid van ds M. K. Drost zal nu plaats vinden op maandag 17 juni a.s. De preciese datum van de intrede te Mariënberg wordt nog nader bekendgemaakt.

Kerkdiensten Nes-Ameland

Op zondag 16 juni zullen, D.V., de diensten voor vakantiegangers een aanvang nemen. Nader bijzonderheden zullen worden bekend gemaakt aan de V.V.V.-kiosk te Nes.

Indien een predikant, ouderling of ander bekwaaam kerklid, die aldaar zal vertoeven, in de gelegenheid is in een dienst voor te gaan, wordt deze vriendelijk verzocht daarvan even bericht te zenden aan: W. J. Buiten, Groningen, Jan Lutmastraat 8a, tel. 05900-20300.

Vakantiegangers Terschelling

Door de Stichting Geref. Vakantie Centrum Terschelling zijn voor de maanden juni, juli en aug. middagdiensten belegd in de Geref. Kerk te Midsland. Aanvang 3 uur. Voor de middagdienst van 7, 14, 21, 28 juli en 4 aug. zoeken we nog predikanten die willen voorgaan. Opgave bij H. Eisinga, Burg. Heusdenweg 37, W.-Terschelling of bij de Secr. v. d. Stichting, Korreweg 89, Groningen.

Gasten die in juni ook morgendiensten wensen te beleggen, dienen zich hiervoor van te voren in verbinding te stellen met Ds. D. Berghuis van Grootegast.

Een kostersjubileum

Op 1 juni j.l. vierde de koster van de Geref. Kerk van Kampen zijn zilveren „ambts"-jubileum. Feitelijk was hij reeds eerder koster. Want toen zijn vader stierf begon de 13-jarige Dirk van Ommen reeds met zijn kostersarbeid. Op 1 juni 1938 werd Van Ommen evenwel — hij was toen nog geen 20 jaar — officieel koster. In de oorlog werd Van Ommen, die krachtig meewerke aan het ondergronds verzet — hij werkte samen met Dr. Dam en Johannes Post — door de Duitsers ingerekend. Toen hij uit zijn gevangenschap weerkeerde had de vrijmaking plaats gevonden. Van Ommen bleef gereformeerd!

De Kampense koster is min of meer een nationale figuur. Hij kent alle geref. predikanten en alle geref. predikanten kennen hem. En voor wie van de Schooldagbezoekers is hij een vreemde? Op 1 juni werden hij en zijn vrouw op een drukke receptie door de Kamper broeders en zusters hartelijk gelukgewenst.

ADRESSEN

Drachten, scriba: J. Heusen, Singel 19, telef. 05120-3593. **Enkhuizen**, diaconie: K. C. Baas, Violenstr. 21, Enkhuizen, tel. 02280-2948.

Ds Joh. Strating: tel. 02200-15007.

Ds H. de Jong: Lawikse Allee 112, tel. 08370-3497.

Ds J. de Feyter, Kuijerslaan 10, Berkum bij Zwolle.

Capelle a. d. IJssel, scriba: C. Klapwijk, Bermweg 99a, Capelle a. d. IJssel.

Geref. Kerk te **Zoetermeer**: P. Vermeer, scriba, Stationsstraat 164. Diaconie: M. Bloem, Schinkelweg 35. Voorziening Dienst des Woords: J. Clement, Stationsstraat 81. Tel. (01790) 3522.

KERKNIEUWS

Candidaats-examen:

Geslaagd voor het candidaats-examen de heer R. Bakker, Wooldriksweg 60, Enschede.

Leeuwarden

Voor de kerk van Leeuwarden was het zondag 26 mei een dag van blijdschap, daar door de bevestiging en intrede van Drs. D. Deddens de vacature, ontstaan door het vertrek van Ds. H. van Tongeren, weer beëindigd werd.

De bevestiging geschiedde door Ds. K. Deddens van Amersfoort, die het Woord bediende uit Efeze 4 : 11-13.

De intrede in de namiddagdienst vond plaats in het kerkgebouw van de Doopsgezinde gemeente. Drs Deddens bediende hierbij Gods Woord in Jesaja 49 : 16.

De dienst werd o.m. bijgewoond door een der Wethouders van Leeuwarden als vertegenwoordiger van het gemeentelijk bestuur, door afgevaardigden van de Christ. Geref. Kerk van Leeuwarden, door afgevaardigden van de classis Leeuwarden en van zusterkerken in de classis, door afgevaardigden van de kerkeraad van Mariënberg, en een veertigtal leden van laatstgenoemde gemeente. Met deze afgevaardigden was er na de dienst nog een apart samenzijn.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404-12452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk